

Marek Nowacki

Katedra Ekologii Człowieka Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu

CZY AKTYWNOŚĆ ŻEGLARSKA MA ZWIĄZEK Z PERCEPCJĄ RYZYKA?

Percepcja ryzyka jest powszechnie uważana za ważny czynnik związany z aktywnością żeglarską. Ewert (1987) badając rolę strachu, lęku lub niepokoju w rekreacji ryzykownej stwierdził, że strach powodowany przez postrzeganie niebezpieczeństwa maleje wraz ze wzrostem poziomu tej aktywności. Plog (1990) w oparciu o percepcję ryzyka, sklasyfikował turystów na psychocentryków (unikających ryzyka) oraz allocentryków (szukających ryzyka). Cheron i Ritchie (1982) stwierdzili, że (1) uczestnicy poszczególnych form aktywności w różny sposób postrzegają ryzyko jakie jest z nimi związane, (2) postrzegane ryzyko wyraża się w dwóch głównych wymiarach: funkcjonalnym – który jest obawą przed brakiem umiejętności i urazami fizycznymi oraz wymiarem psychospołecznym – który jest obawą przed brakiem odpowiednich partnerów, warunków społecznych oraz strachem przed niezaspokojeniem oczekiwań i w konsekwencji – stratą czasu, (3) poziom postrzeganego ryzyka maleje wraz ze wzrostem doświadczenia.

Sokołowska (1984) twierdzi, że decyzję uważa się za ryzykowną, kiedy jej konsekwencje są niepewne lub niektóre jej rezultaty są bardziej pożądane od innych. Cheron i Ritchie (1982) uważają, że ryzyko to wielowymiarowe zjawisko psychologiczne, które wpływa na percepcję i proces decyzyjny człowieka. Ocenę ryzyka człowiek dokonuje na podstawie postrzeganego prawdopodobieństwa straty oraz wartości która może być stracona.

Cheron i Ritchie (1982) wyróżnili cztery wymiary ryzyka: fizyczny, społeczny, finansowy i psychologiczny. Roehl i Fesenmaier (1992) wymieniają ponadto wymiary: funkcjonalny/sprzętowy, satysfakcji i czasowy.

Celem pracy jest zbadanie związku percepcji ryzyka z aktywnością żeglarską.

Hipoteza: poziom percepcji ryzyka maleje wraz ze wzrostem aktywności żeglarskiej.

MATERIAŁ

Badania przeprowadzono w 1998 roku wśród członków klubów żeglarskich, właścicieli jachtów zarejestrowanych w Polskim Rejestrze Statków, osób żeglujących na Pojezierzu Mazurskim, osób uczestniczących w rejsach po Morzu Bałtyckim oraz

Morzu Śródziemnym. W sumie do analizy zakwalifikowano 495 kwestionariuszy ankiety. Próbę w 75% stanowili mężczyźni, a w 25% kobiety. Wiek badanych osób zawierał się w przedziale od 12 do 81 lat. Średnia wieku wyniosła 34 lata. Niemal 40% badanych osób posiadało wykształcenie wyższe. Zaledwie niecałe 5% osób posiadało wykształcenie zawodowe, zaś 23% wykształcenie średnie. Jako odrębne grupy porównawcze wydzielono uczniów szkół średnich i podstawowych (23%) oraz studentów (16%). Najliczniejszą grupę stanowili sternicy jachtowi i sternicy o pełnych uprawnieniach (obie grupy po 22%) oraz żeglarze jachtowi (16%). Liczba osób z wyższymi kwalifikacjami była stosunkowo niższa: stopień jachtowego sternika morskiego posiadało 10,5%, zaś patenty kapitańskie 5,8%. W próbie znalazła się także pewna liczba osób bez stopni (13%). Średnia liczba lat uprawiania żeglarstwa w próbie wyniosła 16, a najdłuższy staż 62 lata. W grupie znalazły się również osoby, dla których rok badania był pierwszym rokiem uprawiania żeglarstwa. Stosunkowo wiele osób (aż 27%) posiadało bardzo duży staż: powyżej 25 lat.

METODY

W badaniach wykorzystano kwestionariusz ankiety zawierający skalę do pomiaru ryzyka, pytania o poziom kompetencji, doświadczenia, aktywności żeglarskiej oraz metryczkę. Skalę do pomiaru ryzyka oparto na koncepcji Cheron i Ritchie (1982) oraz Roehl i Fesenmaier (1992), zgodnie z którymi ryzyko jest postrzegane w następujących wymiarach: fizyczno-sprzętowy, społeczny, finansowy, satysfakcji i czasowy. Utworzono sześć twierdzeń dotyczących poszczególnych wymiarów ryzyka: *Efekt uprawiania żeglarstwa może być zranienie lub kalectwo* (wymiar fizyczno-sprzętowy), *Podczas żeglowania mogą wydarzyć się niebezpieczne wypadki* (fizyczno-sprzętowy), *Wolę nie wydawać na żeglarstwo zbyt wiele pieniędzy* (finansowy), *Żeglarstwo nie dostarcza mi wystarczającej satysfakcji osobistej* (satysfakcji), *Żeglarstwo zabiera mi zbyt wiele czasu* (czasowy), *Uprawianie przeze mnie żeglarstwa nie wpływa na opinię innych osób o mnie* (społeczny). Twierdzenia oceniano za pomocą 5-stopniowej skali Likerta: od *tak* - 4, do *nie* - 0. Kompetencje oceniono za pomocą posiadanego stopnia żeglarskiego, doświadczenie - za pomocą ilości lat uprawiania żeglarstwa, aktywność żeglarską - za pomocą ilości dni przeznaczanych na żeglowanie w ciągu roku. W obliczeniach wykorzystano pakiet STATISTICA 4.5. Badania te stanowiły część większej pracy dotyczącej uwarunkowań aktywności żeglarskiej.

WYNIKI

Najwięcej osób (35%) zgadza się, że *podczas żeglowania mogą wydarzyć się niebezpieczne wypadki* ($x = 2,5$) (tab. 1). Niewiele mniej osób (30%) uważa, że *uprawianie żeglarstwa wpływa na opinię innych osób o mnie*. Stosunkowo niewiele osób (14,7%) uważa, że *efekt uprawiania żeglarstwa może być zranienie lub kalectwo* ($x = 1,5$). Z kolejnym stwierdzeniem *wolę nie wydawać na żeglarstwo zbyt wiele pieniędzy* zgadza się jedynie 5,2% osób, jednak średnia dla tej pozycji jest jeszcze stosun-

kowo wysoka $x = 1,4$. Najniższe wartości oraz bardzo wysokie odchylenia standardowe uzyskaliśmy: *Żeglarstwo zabiera mi zbyt wiele czasu* ($x = 0,8$) i *Żeglarstwo nie dostarcza mi wystarczającej satysfakcji osobistej* ($x = 0,8$), z tymi stwierdzeniami zgadza się zaledwie 3,7% osób.

Tabela 1. Percepcja ryzyka

Pozycja skali	a	b	c	d	e	x	s
	%						
Podczas żeglowania mogą wydarzyć się niebezpieczne wypadki	35.14	22.45	12.89	21.62	7.90	2.54	1.37
Uprawianie przeze mnie żeglarstwa nie wpływa na opinię innych osób o mnie*	17.41	21.26	21.25	12.55	29.55	1.84	1.49
Efekt uprawiania żeglarstwa może być zranienie lub kalectwo	14.76	9.77	15.80	32.02	27.65	1.51	1.37
Wolę nie wydawać na żeglarstwo zbyt wiele pieniędzy	5.20	14.34	22.66	29.73	28.07	1.36	1.18
Żeglarstwo zabiera mi zbyt wiele czasu	3.74	4.37	10.40	33.68	47.82	0.81	1.02
Żeglarstwo nie dostarcza mi wystarczającej satysfakcji osobistej	3.74	4.78	12.68	24.74	54.05	0.78	1.07
średnia dla skali						1.41	0.68

a - tak, b - raczej tak, c - trudno powiedzieć, d - raczej nie, e - nie; * w tym przypadku zastosowano punktację odwrotną: 0 - tak, 1 - raczej tak, 2 - trudno powiedzieć, 3 - raczej nie, 4 - nie

W celu sprawdzenia przyjętej struktury zmiennych, a za razem trafności skali, przeprowadzono analizę czynnikową. W jej wyniku uzyskano 3 czynniki reprezentujące 6 pozycji skali. Czynniki 3 zawierał jednak tylko jedną pozycję: *Uprawianie przeze mnie żeglarstwa nie wpływa na opinię innych osób o mnie*. Pozycja ta uzyskała także bardzo wysoką wartość odchylenia standardowego. Ponieważ przyjęto nie traktować pojedynczych pozycji kwestionariusza jako wskaźników zmiennej, postanowiono usunąć tę pozycję ze skali ryzyka. Ponowna analiza czynnikowa z wykorzystaniem pięciu pozycji dała dwa czynniki (tab. 2). Czynniki pierwszy złożony z dwóch pozycji, uosabia wymiar funkcjonalny ryzyka. Związany jest on z dostrzeganiem groźby wydarzenia się niebezpiecznych wypadków podczas żeglugi (wyjaśniona wariancja 31,8%, α -Cronbacha = 0,62). Czynniki drugi zawierający trzy pozycje można określić jako psychospołeczny (wariancja = 24,1%, α -Cronbacha = 0,51). Związany jest on z postrzeganiem ryzyka finansowego, czasowego oraz z brakiem satysfakcji z żeglowania. Czynniki funkcjonalny postrzegany jest przez respondentów jako dużo bardziej ważny ($x = 2,03$), niż czynniki psychospołeczny ($x = 1,17$).

Tabela 2. Analiza czynnikowa percepcji ryzyka

Pozycja skali	Czynnik 1	Czynnik 2
12. Efektem uprawiania żeglarstwa może być zranienie lub kalectwo	0.85	0.04
17. Podczas żeglowania mogą wydarzyć się niebezpieczne wypadki	0.83	0.01
14. Wolę nie wydawać na żeglarstwo zbyt wiele pieniędzy	0.24	0.52
16. Żeglarstwo nie dostarcza mi wystarczającej satysfakcji osobistej	-0.05	0.71
18. Żeglarstwo zabiera mi zbyt wiele czasu	0.05	0.71
wartość własna	1.58	1.20
% wyjaśnionej wariancji	31.78	24.14
skumulowany % wyjaśnionej wariancji	31.78	55.93
α -Cronbacha	0.62	0.51
średnia	2.03	1.17
odchylenie standardowe	1.00	0.72

Związki pomiędzy percepcją ryzyka, a zmiennymi społeczno-demograficznymi zbadano za pomocą testów U Mana Whitneyego i H Kruskala Wallisa. Różnice między grupowe stwierdzono jedynie dla płci (tab. 3). Mężczyźni w większym stopniu niż kobiety postrzegają czynnik funkcjonalny ryzyka ($p < 0,05$). Czynnik psychospołeczny jest postrzegany przez obie grupy w podobny sposób. Pozostałe zmienne tj. wiek, wykształcenie i poziom dochodu nie mają związku z postrzeganiem ryzyka w żadnym z jego wymiarów.

Tabela 3. Percepcja ryzyka a zmienne społeczno-demograficzne

Zmienna		Czynnik percepcji ryzyka		N
		funkcjonalny	psychospołeczny	
płeć	kobiety	1.83	1.78	120
	mężczyźni	2.09	1.87	375
	test U	-1.97*	-0.56	495
wiek	do 18	1.97	1.91	82
	19-24	2.06	1.42	108
	25-37	1.93	1.41	100
	38-50	1.94	1.30	113
	ponad 51	2.24	1.45	91
	test H	4.66	2.88	494
wykształcenie	zawodowe	2.06	1.16	22
	uczeń	2.01	1.08	93
	średnie	2.19	1.04	113
	student	2.05	1.00	78
	wyższe	1.92	0.91	187
	test H	4.24	4.52	493

* - $p < 0,05$

Związek pomiędzy percepcją ryzyka, a poziomem aktywności żeglarskiej sprawdzono za pomocą analizy regresji wielokrotnej (tab. 4). Związek ten okazał się istotny zarówno dla percepcji ryzyka funkcjonalnego ($\beta = -0,038$), jak i ryzyka psychospołecznego ($\beta = 0,06$), co zmusza do odrzucenia testowanej hipotezy.

Tabela 4. Analiza regresji percepcji ryzyka względem poziomu aktywności żeglarskiej

Percepcja ryzyka	β	p
funkcjonalnego	-0.038	0.40
psychospołecznego	-0.060	0.18
R ²	0.0057	0.24

β - waga regresji (standaryzowany współczynnik regresji)

Dodatkowo przeprowadzono dwie analizy regresji wielokrotnej dla sprawdzenia zależności pomiędzy doświadczeniem i kompetencjami, a percepcją ryzyka (tab. 5). Stwierdzono jedynie niewielki istotny związek, pomiędzy percepcją ryzyka psychospołecznego, a poziomem kompetencji ($\beta = -0,15$). Percepcja ryzyka psychospołecznego nieznacznie maleje wraz ze wzrostem kompetencji.

Tabela 5. Analiza regresji dla kompetencji i doświadczenia względem percepcji ryzyka

Zmienne niezależne	Ryzyko funkcjonalne		Ryzyko psychospołeczne	
	β	p	β	p
doświadczenie	0.021	0.71	0.03	0.59
kompetencje	0.088	0.13	-0.15	0.01
R ²	0.017	0.07	0.13	0.01

PODSUMOWANIE

Uzyskana 2-czynnikowa struktura ryzyka jest zgodna z koncepcją strukturalną postulowaną przez Cherona i Ritchego (1982). Otrzymano podobne czynniki: funkcjonalny - związany z postrzeganiem niebezpieczeństwa urazów oraz psychospołeczny - związany z ryzykiem braku satysfakcji lub straty czasu. Stwierdzony związek pomiędzy płcią, a percepcją ryzyka funkcjonalnego wiąże się, jak się wydaje, z bardziej realistyczną oceną rzeczywistych zagrożeń związanych z uprawianiem żeglarstwa, dokonywaną przez mężczyzn (co być może wynika z ich większych kompetencji). Stwierdzona zależność pomiędzy percepcją ryzyka psychospołecznego, a kompetencjami jest bliska postulatowi Cherona i Ritchego (1982) dotyczącego związku percepcji ryzyka z do-

świadczaniem (poziom kompetencji jest jak wiadomo silnie związany z doświadczeniem). Wyniki badań zmusiły autora do odrzucenia testowanej hipotezy: nie istnieje istotny związek pomiędzy poziomem aktywności, a percepcją ryzyka. Chociaż percepcja ryzyka maleje wraz ze wzrostem kompetencji, to nie decyduje to bezpośrednio o wzroście aktywności żeglarskiej. Wynika stąd potrzeba poszukiwania innych bezpośrednich determinant aktywności żeglarskiej.

PIŚMIENNICTWO

1. Cheron E.J., Ritchie J.R.B., (1982): Leisure activities and perceived risk. *Journal of Leisure Research*, 14(1), ss. 139-154.
2. Ewert A., (1987): Motivations, skills levels, and their relationships in mountaineering. In: *Proceedings National Wilderness Research Conference: Current Research. FSGTR INT-212*, ss. 354-361.
3. Plog S.C., (1990): A Carpenter's Tools: An Answer to Stewen L.J. Smith's Review of Psychocentrism / Allocentrism. *Journal of Travel Research*, 28, ss. 43-45.
4. Roehl W., Fesenmaier D., (1992): Risk Perceptions and Pleasure Travel: An Exploratory Analysis. *Journal of Travel Research*, 30(4), ss. 17-26.
5. Sokołowska J., (1984): Rozumienie ryzyka w psychologii. *Przegląd psychologiczny*, 3.

Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego
w Poznaniu

Dorota Pietrzyk

Zakład Gimnastyki
Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu

WYNIK SPORTOWY A POZIOM SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DZIEWCZĄT UPRAWIAJĄCYCH GIMNASTYKĘ ARTYSTYCZNĄ

W pracy podjęto próbę określenia poziomu sprawności fizycznej, oraz zbadania zależności, pomiędzy tą sprawnością, a osiągnięciami sportowymi zawodniczek uprawiających gimnastykę artystyczną.

Materiał stanowią wyniki badań prowadzonych na terenie całej Polski, na przełomie 1998 i 1999 roku. Obserwacjami objęto 170 dziewcząt w wieku 8-16 lat uprawiających gimnastykę artystyczną i biorących udział w zawodach rangi ogólnopolskiej. W celu możliwie obiektywnego określenia sprawności motorycznej badanych zawodniczek zastosowano siedem prób wywodzących się z Europejskiego Testu Sprawności Fizycznej zwanego „Eurofit” [Council of Europe 1988], [Grabowski H., Szopa J., 1991]. Zastosowano następujące próby: postawa równoważna na jednej nodze (równowaga), skłon tułowia w przód w siadzie prostym (gibkość), skok w dal z miejsca (siła eksplozywna), siady z leżenia tyłem (siła tułowia), ściskanie dynamometru (siła statyczna), bieg 10 x 5 metrów (szybkość i zwinność), zwis na ramionach ugiętych (siła funkcjonalna).

Dla porównania wyników badań zawodniczek uprawiających gimnastykę artystyczną z innymi dziewczętami skorzystano z badań Osińskiego W. i Biernackiego J. (1993). Jak powszechnie wiadomo gimnastyka artystyczna jest dyscypliną niewymierną, tak więc, nie można tu określić wyniku sportowego jakimkolwiek rekordem. W takiej sytuacji podjęto próbę stworzenia, w poszczególnych grupach wieku, pewnego rodzaju „ranking”. Klasyfikacja taka powstała w oparciu o wyniki, uzyskane przez zawodniczki na zawodach o randze ogólnopolskiej w 1998 roku oraz została skonsultowana z czołowymi polskimi trenerkami. Celem takiej klasyfikacji była próba określenia zależności pomiędzy poziomem sprawności ogólnej a wynikiem sportowym.

W opracowaniu danych wykorzystano podstawowe metody obliczeń statystycznych [Araska-Kotlińska M., Bartz J.].

Analizując wyniki próby równowagi ciała (tab. 1), w grupie dziewcząt uprawiających gimnastykę artystyczną, zaobserwować można, że średnie arytmetyczne tej